

Fulufjället i ny skepnad

Lennart Bratt

"The natural state of nature is recovering from the last disaster."

Skylt i Yosemite National Park, vars hela dalgång förändrades av ett skyfall den 2 januari 1998.

Verkligheten kan ibland överträffa fantasin! När jag nåddes av meddelandet att en "ekologisk katastrof" hade inträffat som en följd av intensivt regnande vid Fulufjäll tänkte jag lakoniskt: vadå, erosion av tillfälliga högvattenflöden inträffar väl då och då och är en högst naturlig del i det boreala landskapets dynamik. Och än mer i det alpina som man väl – om än med viss tvekan – kan kalla Fulufjällets landskap.

Efter hand insåg jag dock att något alldeles unikt hade inträffat, och det bekräftades också av de data om regnmängd och flöden som började strömma in. Man uppskattar att ovädret, som lagt sig över fjället redan på eftermiddagen den 30:e augusti, under natten till den 31 levererade över 700 blixurladdningar och uppemot 400 mm regn! Detta skyfall fick till följd att vattnet i fjällbäckarna steg våldsamt – i Tangån beräknas vattenflödet ha stigit till 200 gånger det normala. Vattnet drog i sin tur med sig uppskattningsvis etthundratusen kubikmeter sten och sand och fällde minst tiotusen kubikmeter skog som samlades i enorma brötar. De forna gröna, lummiga naturskogsbevuxna bäckdalarna längs Tangån, Göljån och Klorån förvandlades till schaktyteliknande stentorg, efter vissa sträckor med över 100 meters bredd. Före katastrofen mynnade Stora och Lilla Göljån 400 meter från varandra i Fulan; nu har de en gemensam mynning i Lilla Göljåns fåra. Ovädret var strängt koncentrerat. Njupån, en halvmil norr om Klorån, har i stort sett helt undgått förödelse.

En liknande omdaning av markytan och växttäcket har kanske inte inträffat här sedan istiden. Mängder med tankar, frågeställningar och möjligheter infinner sig, som den forskning som kommer att bedrivas i området delvis ska försöka ta itu med. Jag vill bara peka på några som rör den botaniska aspekten.

En första fråga man ställer sig är hur återkolonisationen sker när all organisk jord är bortspolad liksom en stor del av den finkorniga mineraljorden. Innan ny organisk jord har bildats förmodar jag att en mängd arter inte har möjlighet att etablera sig. Frågan är då hur fort sådan jord kan återbildas. Det kan nog gå ganska snabbt i sådana delar som har ett högt näringsutbud skapat av utströmmande markvatten. Men det förutsätter ändå ett träd- eller buskskikt som binder jorden och förmår skapa ett rikt förnafall. De arter som hör till sådan miljö finns nog till hands på nära håll längs småbäckar och källor i intilliggande skog.

I ett kortare perspektiv kommer rimligtvis mineraljorden att koloniserars av lättspridda, ljuståliga arter, d v s typiska hyggesarter. Det återstår dock att se vad

som sprider sig på detta vis i den naturskog som Göljådalen ännu hyser. Kommer vi att få se rallarosen blomstra i mängd, eller vad? Ett intressant inslag längs Göljån har varit **stjärnbräkan**, *Saxifraga stellaris*, som här haft sin sydligaste förekomst i landet. Arten har vuxit här och var på grusbankar i ån, och möjligen skulle en fröbank kunna finnas som aktiveras.

En växt som tycks vara anpassad till instabil miljö med periodisk över-
täckning av sand är **strutbräken**. Nu är de magnifika bestånden i nedre delen av Göljån begravda i det delta som har bildats här. Kommer de kraftiga jordstammarna ha kraft nog att tränga upp till ljuset så kan nog en snabb expansion ske.

I det övre loppet av ån växte ett av Dalarnas få bestånd av **krusbräken**, *Cryptogramma crispa*. Här är nu ett sprängstensliknande moras som redan vid första anblicken utplånade det sista hoppet om nåd för arten. Döm därför om allas förvåning när ormbunken visade sig ha trotsat elementens raseri, klamrande just på randen av de nyslipade stenmassorna.

Henrik Weibull påvisade under 1996 att Göljådalen är en mosslokal av allra högsta klass med en mängd rödlistade mossor (se Trollius 21). Efter att flodvågen gått fram har de mossbelupna klippväggarna blåstrats från djupaste mossgrönt till lysande sandstensrött. Man undrar var exklusiva mattorna av **snedbladsmossa**, **purpurmylia**, **västlig fingerflickmossa** och **svanklipptuss** (*Anastrepta orcadensis*, *Mylia taylori*, *Kurzia trichoclados* och *Cynodontium gracilescens*) har blivit av och om de någonsin kommer tillbaka.

I den botaniskt unika Klorån strax norröver är situationen minst lika omstörtande. Kring fallet växer inte längre minsta mosstuss, vilket dessvärre torde innebära att både den nyupptäckta **taigabjörnmossan** (landets enda) och **sätertrumpetmossan** (Dalarnas enda) malts till mossmos i någon kraftverksturbin eller spolats ut i Östersjön för länge sedan (se text och bild i Trollius 21).

Slutligen måste en tanke riktas till de enorma plockepinn av grova stammar som ligger här och var. Vad kommer att beväxa allt detta vedsubstrat under den tid som nedbrytningen kommer att pågå. I skogen runtomkring står förhoppningsvis mängder av sporer, bålfragment, groddkorn m m i startgroparna för att ta de nybildade substraten i besittning.

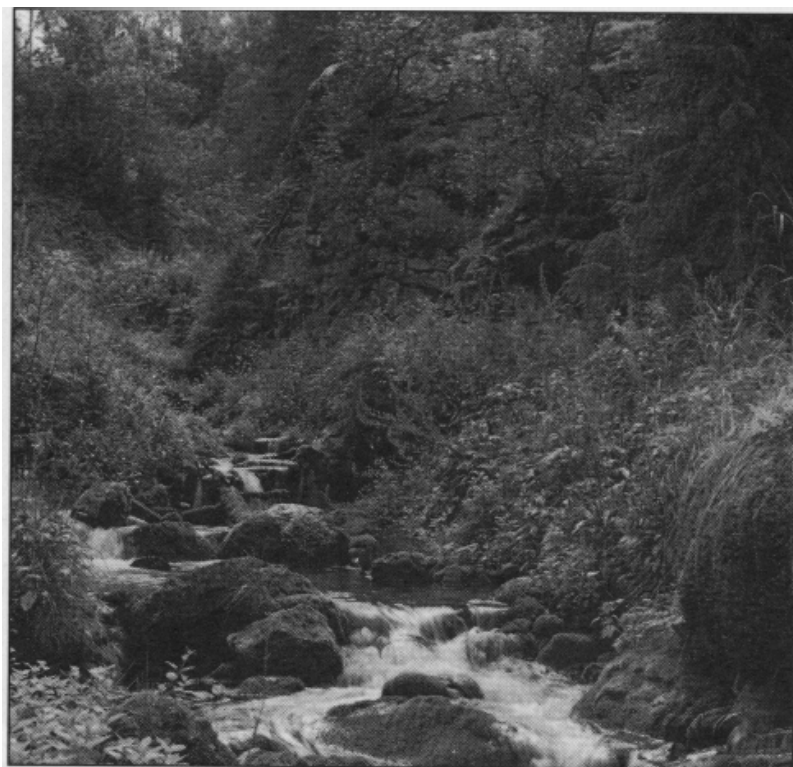
Rekviem för en gammelskog

Stående på någon älvbro i Gagnef, Borlänge eller Hedemora kunde man hela den första septemberveckan 1997 begrunda Dalälvens tegelröda och absolut ogenomskinliga yta. Här strömmade ett helt ekosystem förbi – ett av Dalarnas mest orörda, artrika och skyddsvärda – i form av en trög suspension. Händelsen vid Fulufjäll är ledsam för mig och en katastrof för de organismer som den vackra gammelskogen hyste, men samtidigt en oerhört spännande naturlig förnyelse av en sådan biotop som vi lätt uppfattar som oföränderlig.

Vi får säkert skäl att återkomma till Göljådalen. Tack Rolf Lundqvist som med oförtruten entusiasm sprider kunskap om skeendet vid Fulufjället.

KLORÅNS DALGÅNG

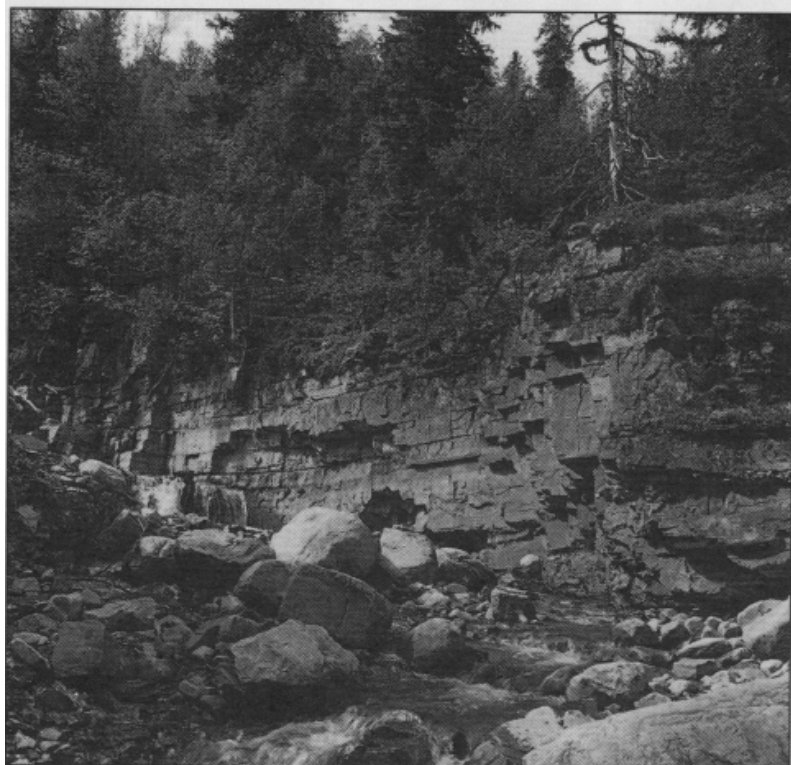
Fotograferad av P. Roland Johansson/N.

Kloråns övre lopp i juli 1997.

I den enastående frodiga bäckdälden luxurierar tolta, nordlundarv, stormhatt, kvanne, dunörter och en rad extremt sällsynta mossor.

En miljö helt utan motsvarighet i

Samma parti av Kloråns bäckdal i augusti 1998.

Inte bara mossorna och örterna kring den gröna bergknallen är bortsopade, utan hela klippan är sönderslagen av den 6-7 meter höga springfloden.

GÖLJÅNS DALGÅNG

Fotograferad av Rolf Lundqvist september 1997.

